

S A D R Ź A J

Život i rad Radoja Domanovića.....	3
Danga	6
Literatura.....	7

ŽIVOT I RAD

RADOJA DOMANOVIĆA

(1873 - 1908)

Na izlasku iz XIX veka srpska realistička proza dobija svog velikog satiričara. Satira je, doduše, jedna od njenih veoma značajnih komponenata od samog početka, od prvih naših realista; otkrivamo je u Glišićevim foteljama i ranim pripovetkama, zatim kod Sremca, u prvim komedijama Branislava Nušića i dr. Ali je tek Radoje Domanović prvi satiričar među srpskim realistima. Satira je glavno obeležje njegovog talenta, dominantna njegovog kniževnog stvaranja. On je tvorac srpske satirične pripovetke kao što je tvorac naše satirične drame Sterija, a naše satirične poezije Zmaj. Domanović je rođen u porodici seoskog učitelja u selu Ovsišće kod Kragujevca 1873. Godine. Detinjstvo je proveo u susednom selu Jarušicama gde je završio osnovnu školu kod svog oca. Gimnaziju je učio u Kragujevcu, a filozofski fakultet u Beogradu. Kao nastavnik maternjeg jezika radio je u Vranju, Pirotu i Leskovcu. Kad je zbog opozicionog delovanja otpušten iz službe, vratio se u Beograd, gde je, tek posle dve godine, dobio mesto a zatim je, kroz nekoliko godina, ponovo otpušten iz političkih razloga. Pripadao je Samostalnoj radikalnoj stranci koja se nalazila na građanskoj levici. Posle pada apsolutizma (1903), nezadovoljan što se u zemlji tako malo promenilo, odvaja se od samostalnih radikala i pokreće politički list Stradija, u kome sam pokušava da se bori protiv mana novog režima. Pa ipak, u novim prilikama vrela njegove satirične invencije brzo su presahla, snaga mu se istrošila. Duboko demoralisan odavao se sve više neurednom boemskom životu koji ga je ispijao i fizički i duhovno. Umro je usamljen, ogorčen, siromašan u 35-oj godini života. Zpočevši da piše vrlo rano, još u đlačkim danima, Domanović se u prvom razdoblju svog rada razvijao u tradiciji naše ranije realističke pripovetke. Napisao je više slika i crtica iz seoskog, palanačkog i đlačkog života. U seoskim pripovetkama, kao i kod drugih realista, oseća se polarizacija između starog i novog, između idiličnog sela iz detinjskih uspomena i savremenog sela. U tom duhu napisane su njegove Uspomene iz detinjstva, zatim ciklus od četiri pripovetke pod zajedničkim naslovom Iz beležaka sa sela i više drugih pripovedaka. U idealizaciji starog sela primetan je uticaj Janka Veselinovića, ali bez svežine i lirizma kojima se odlikovao pripovedač iz Mačve. S više snage i autentičnosti Domanović pokazuje tamne strane seoskog života. Među njegovim seoskim pričama vrednošću se izdvaja Seoska mehana napisana 1902. posle njegovih najboljih političkih satira. U njoj je dato mrtvo more seoskog životarenja, u kojem i dani, i ličnosti, i zbivanja gube svaku individualnu boju, sve se sliva u jednoličnu sivu atmosferu prljave seoske krčme. Kritički i satirični tonovi prisutni u seoskim pripovetkama još više su naglašeni u pripovetkama iz palanačkog života. Najbolje su među njima humorističke pripovetke Sima penzioner i Pozorište u palanci, naročito ova druga, koja se gdekad približava njegovim satirama. Slika palanačkih naravi s početka ove pripovetke razvijena je postupkom kojim će se kasnije Domanović služiti u svojim najboljim satiričnim pričama. Domanovićev rad na satiri, iako nije naročito opsežan, pokazuje dosta tematske i žanrovske raznovrsnosti. On se odvija na prostoru između satiričnog feljtona i satirično-alegorične priče, između publicistike i književnosti. U senci političke satire, koja preovlađuje, ostali su neki zanimljivi pokušaji ovog pisca da satirički izobličuje druge vidove stvarnosti tadašnje Srbije. Satirični esej ili "studija", kako ju je Domanović nazvao, Ozbiljne, naučne stvari, bavi se pojavama u našem naučnom i književnom životu. Satirična oštrica uperena je na najviše naučne ustanove, Akademiju nauka, Veliku školu, Maticu srpsku, na stanje u pojedinim naučnim disciplinama, s posebnim osvrtom na tadašnju našu kljiževnu kritiku. Imenuju se mnogi pojedinci, često vodeće ličnosti u intelektualnom životu Srbije, ili se na njih prave aluzije. Na najboljim mestima taj tekst se uzdiže nad pamfletom i dostiže više oblike satire. Kao nekad

Branko Radičević u svojoj satiričnoj poemi Put i Domanović unosi zoologiju u opisivanje pojava našeg književnog života. Pri tome se duhovno poslužio Darwinovim učenjem o postanku životinjskih vrsta kroz borbu za opstanak. Domanovićeve političke satire neposredno se nastavljaju na njegove pripovetke iz seoskog i palanačkog života a preko njih i na čitavu tradiciju naše realističke proze. Suprotnost između starog i novog vremena, između sela i grada, patrijahalne porodice i birokratske države – prisutna kod Svetozara Markovića i svih naših realističkih pripovedača – dobila je u Domanovićevim političko-satiričnim pričama novu, osobenu interpretaciju. Sliku Srbije svog vremena, Srbije u kojoj narod strada od vlastitih upravljača, Srbije kao Stradije, Domanović uvek suprotstavlja Srbiji kakva je nekad bila, zemlji velikih junaka i slavnih slobodarskih tradicija. On o toj nekadašnjoj Srbiji govori svagda i s ironijom, ali ne zato što u nju ne veruje, nego zato što su u stvarnosti savremene Srbije od nje ostale samo bučne rodoljubive fraze koje su činile opšta mesta retoričkog arsenala svih političkih stranaka. Domanovićeva satirična antiutopija razvila se na kontrastu prema patrijahalnoj utopiji Svetozara Markovića i ranijih naših pripovedača, pa i samog Domanovića iz njegovih ranih seoskih pripovedaka. Satira se kod Domanovića ostvaruje u nekoliko različitih pripovedačkih žanrova. Humorističko-satiričnim pripovetkama kakvo je Pozorište u palanci bliske su one satirične priče u kojima nema fantstike već sve što se zbiva ostaje u granicama realno mogućeg, samo su izvesni momenti satirički tako naglašeni da deluju apsurdno. Takve su priče: Glasam za slepca, satira na tadašnji naš obrazovani sistem, Ne razumem, gde je do besmisla doveden birokratski formalizam vojne administracije, Mitropolitov mačor, gde je na udaru najviša crkvena hijerarhija, Nema spasa, o nevoljama s urednicima listova i dr. Drugu skupinu čine satirično –humorističke pripovetke s elementima groteskne fantastike. Od njih su najpoznatije Kraljević Marko po drugi put među Srbima i Razmišljanje jednog srpskog vola. U obema su ismejani lažno rodoljubive i nacionalna idolatrija. Za prvu se, uz to, može reći da je najzabavnija i najpopularnija Domanovićeva pripovetka. Ona je u vezi s narodnom legendom da Marko nije umro već je samo zaspao i čeka da kucne čas sveopšte borbe za slobodu pa da ustane iz groba. Na početku pripovetke Domanović se ironično osvrće na srpsku političku retoriku koja je bila sva u znaku osvete Kosova i pozivanja Marka da ustane iz mrtvih i povede narod u borbu. Pripovedač kao da sebi postavlja pitanje: a šta bi bilo kad bi se povetka Kraljević Marko po drugi put među Srbima kao celina izrasta iz te fantstične hiopteze inače je sve drugo u njo sasvim realeno. Jednog dana Marko se pojavi u raničkoj opremi, na konju Šarcu, u nekom draju Arbiije. I već tu počinju neprijatnosti koje ne prestaju da ga prate do kraja. Niko među Srbima ne misli ozbiljno ni o Marku ni o Kosovu, što Marka zovu to je samo iz potreba stila, radi retoričnog ukrašavanja. Nogi prekoravaju Marka što je ozbiljno shvatio tu stilsku figuru. Ali to je bio samo jedan, blaži deo nevolja što su snašle Marka. Protiv neobičnog junaka digla se vojska i policija. Posle žestoke borbe, on je zarobljen i osuđen na tamnicu, a Šarca je žestoke borbe kupilo tramvajsko društvo da vuče tramvaje. Nakon odležane tamnice Marko je primljen u državnu službu, postavljen je najpre za praktikanta, zatim za pandura, a kad, zbog neke nepravde, opamari sreskog kapetana, pošalju ga u ludnicu. Nje se izbavi kada ga bog povovo pozove na drugi svet. Pripovetka je zasnovana na kontrastu između dve stvarnosti, jedne fiktivne, a druge objektivno postojeće, između herojskog sveta narodne pesme i savremenog malograđanskog i birokratskog društva Srbije. Pisac suočava gorostasnog epskog junaka iz XIV veka, u neobičnom odelu, koji govori u desetrecu, sa licima iz raznih slojeva činovnicima, političarima, običnim ljudima, utonulim u proizaičnu malograđansku svakodnevnicu i birokratske porpise, iz tog kontrasta izvire neodoljivi humor ove pipovetke, kao i njen popularni, zabavni karakter. S najviše uspeha Domanović se ogledao u žanru alegorično-satirične pripovetke, koju je uveo u našu književnost, tu spadaju njegove najbolje satire: Stradija, Vođa, Danga, Mrtvo more, Ukidanje strasti. Sve su nastale u nekoliko poslednjih i najcnrijih godina obrenovićevskog apsolutizma, između 1989. i 1903, i sve su nadahnute ogorčenom mržnjom na sve vidove tiranije, satirična vizija stvarnosti, koja čini jezgro tih pripovedaka, obično je uokvirena pričom o imaginarnom putovanju. Pisac, odnosno njegov zamenik u pripoveci, unutrašnji pripovedač ili narator, putuje po svetu, na javi ili u snu, i stže u nekakvu daleku i nepoznatu zemlju gde je sve drugačije od onog što je pre i posle toga video i doživeo. U najopširnijoj i najpoznatijoj Domanovićevoj satiri Stradija junak, koji je ujedno i narator, putuje po svetu u potrazi za slavnom otadžbinom svog oca. Otac mu je bio

zarobljen od neprijatelja te je život proveo u tuđini, pričajući stalno o junačkim delima svojih zemljaka. Na samrti je ostavio zavet sinu da potraži zemlju svojih predaka. Junak je pedeset godina lutao po svetu a takvu zemlju nije našao. Našao je, doduše, jednu čudnu zemlju koja je po svemu podsećala na otadžbinu njegovog oca izuzev što su ljudi i život u njoj bili suprotnosti od onog kako je otac pričao. Pošao je da traži zemlju slobode a našao je Stradiju. Sve što je video i doživeo bilo je suprotno od normalnog i prirodnog. Prvog dana kada je stupio na njeno tlo u glavnom gradu bila je velika svečanost. Narod je slavio petu godišnjicu oždrebljena konja šefa policije. Prvo što je primetio putnik jeste mnoštvo ordena kojima su građani ukrašeni. Zasluge za koje se dobijaju odlikovanja bile su čudnija za čudnijom. Strani putnik posećuje ministre raznih resora i uvek primećuje isto: svaki ministar interesuje se za sve samo ne za ono što spada u njegovu nadležnost.

**----- OSTATAK TEKSTA NIJE PRIKAZAN. CEO RAD MOŽETE
PREUZETI NA SAJTU. -----**

www.maturskiradovi.net

MOŽETE NAS KONTAKTIRATI NA E-MAIL: maturskiradovi.net@gmail.com